

SPOLUPRACUJÍCÍ OBVINĚNÝ PŘÍNOSY A RIZIKA NOVÉ PŘÁVNÍ ÚPRAVY

ALEXANDER NETT

Právnická fakulta Palackého univerzity v Olomouci, katedra trestního práva,
Faculty of Law of the Palacký University in Olomouc, Department of
Criminal Law

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá institutem spolupracujícího obviněného, který je obsažen v novele trestního řádu, z.č. 41/2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.1.2010. Úvodem je provedena sumarizace dosud známých přístupů k právní úpravě spolupracujícího obviněného a korunního svědka. Následně autor poukazuje na výkladové problémy tohoto institutu, které se již v průběhu roku 2010 vyskytly v aplikační praxi.

Key words in original language

Spolupracující obviněný; korunní svědek; dobrodinií beztrestnosti.

Abstract

The paper deals with the concept of the cooperating accused that is contained in the amendment of the Code of Criminal Procedure, Act No. 41/2009 Coll., which came into effect on 1st January 2010. In the introduction, the author summarizes the approaches to the legislation on the cooperating accused and principal witness that are known so far. Subsequently, he deals with problems in interpretation of this institute that have occurred in 2010 while applying the concept in practice.

Key words

Cooperating accused; principal witness; impunity.

1. Úvod.

1.1. Odborné diskuze před novelou trestního řádu č. 41/2009 Sb., v platném znění.

Právní úpravě spolupracujícího obviněného obsažené v novele trestného řádu z.č. 41/2009 Sb., účinné od 1.1.2010 předcházela široká odborná diskuze. Aniž bych chtěl některé autory a jejich přínos k odborné diskuzi opomenout považuji za potřebné zmínit příspěvek Jana Musila s názvem „Korunní svědek – ano či ne?“ publikovaný v časopise *Trestní právo* v roce 2003 a článek Zdeňka Karabce „Mezinárodní aspekty boje proti organizovanému zločinu“ publikovaný v časopise *Kriminalistika* v roce 2004.

Z. Karabec v této souvislosti uvedl, že by právní úprava mohla rozlišovat dvě fáze procesního postupu při udělování beztrestnosti, a to fázi dočasného (tedy podmíněného) přerušení trestního stíhání a zastavení trestního stíhání.

Tato konstrukce zajišťuje, že obviněnému bude dobrodíní beztrestnosti poskytnuto teprve tehdy, až splní všechny stanovené podmínky a zároveň mu poskytuje jistou záruku, že se tak při splnění těchto podmínek opravdu stane. Rozhodnutím o dočasném přerušení trestního stíhání by byl obviněný motivován k tomu, aby uvedl veškeré skutečnosti, které se zavázal sdělit, a eventuálně plnil i další povinnosti stanovené v rozhodnutí o dočasném přerušení trestního stíhání. V opačném případě by bylo jeho trestní stíhání obnoveno.

O dočasném přerušení trestního stíhání by rozhodoval státní zástupce, neboť k přerušení trestního stíhání by mohlo dojít pouze v průběhu přípravného řízení. Dočasným přerušением trestního stíhání se změní postavení obviněného na procesní postavení svědka. Pokud obviněný nabídne poskytnutí důležité informace až ve stadiu řízení před soudem a tyto informace budou státním zástupcem a soudem uznány za významné, bylo by možno tuto spolupráci obviněného s orgány činnými v trestním řízení vzít v úvahu při ukládání trestu odnětí svobody a uložit trest pod dolní hranici zákonné sazby.

Navrhovaná právní úprava se měla promítnout do ustanovení § 306 b) - 306 d) trestního řádu (zák. č. 141/61 Sb. o trestním řízení soudním). Podle § 306b odst. 2 trestního řádu by trestní stíhání nebylo možno podmíněně přerušit, jestliže obviněný spáchal závažnější trestný čin než je ten, k jehož objasnění se zavázal, nebo jestliže se podílel na spáchání zvlášť závažného zločinu, k jehož objasnění se zavázal, jako organizátor nebo návodce, nebo jestliže následkem takového trestného činu byla smrt nebo těžká újma na zdraví. Zakotvením institutu spolupracujícího obviněného („korunního svědka“) by došlo k určitému prolomení zásad legality a oficiality trestního řízení ve prospěch zásady oportunity.

Návrh vycházel z myšlenky, že zájem státu na rozbití zločineckých struktur, do nichž je obtížné proniknout, převyšuje zájem státu na postihu jednotlivce, který se přímo nebo nepřímo na trestné činnosti podílel a umožnil odhalení a usvědčení spolupachatelů a spolupodílníků závažné trestné činnosti.

Někteří odborníci poukazují na problematičnost záruky faktické beztrestnosti. Výslovně je upozorňováno na riziko, že nové instituty trestního práva zamýšlené k potlačování organizovaného zločinu mohou mít nepředvídatelné důsledky. Je-li považováno za nezbytné poskytovat určité výhody osobám, které se přestaly podílet na činnosti kriminálních organizací a začaly spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, mělo by se jednat pouze o beztrestnost členství ve zločinecké organizaci, a to za předpokladu, že pachatel dobrovolně opustil tuto organizaci dříve, než došlo

k policejnímu vyšetřování jeho osoby. V ostatních případech je možné uložit mírnější trest podle zákona. Za žádných okolností nemá docházet k beztrestnosti de facto (k tomu srov. závěry z XVI. Kongresu Mezinárodní společnosti pro trestní právo - AIDP, který se konal v Budapešti ve dnech 5. - 11. 9. 1999).

1.2. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., a zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, (zákon o protikorupčních opatřeních).

Vládním návrhem zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., a zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, (zákon o protikorupčních opatřeních) mělo dojít ke změně platné právní úpravy spolupracujícího obviněného. To za situace, že dosud nejsou žádné aplikační zkušenosti. Právní úprava je účinná 1.1.2010.

Ministr spravedlnosti J. Pospíšil ve svém vystoupení na 68. schůzi Parlamentu České republiky ze dne 12. února 2010 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., a zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, (zákon o protikorupčních opatřeních) uvedl, že nepovažuje za správné, aby státní zástupce mohl sám někoho označit za korunního svědka a soud do tohoto procesu nemohl nijak zasáhnout. Konkrétně konstatoval: „to je podle mě mimořádně nebezpečné“. Státní zástupce ve chvíli, kdy přizná osobě označení korunního svědka má možnost přerušit trestní stíhání. Ve svém důsledku to znamená, že je tak uzavřena možnost, aby se korunní svědek dostal k soudu. Otázku zda byly splněny podmínky proto, že někdo bude beztrestný u závažných trestných činů, kde je horní hranice 8 let vůbec neposuzuje soud, ale v zásadě na základě vlastního uvážení, které není zákonem nijak specifikováno, toto učiní státní zástupce.

Shora uvedený vládní návrh zákona nebyl poslaneckou sněmovnou přijat.

2. Platná právní úprava

Legislativní rámec právní úpravy institutu spolupracujícího obviněného je vymezen především následujícími právními předpisy.

Trestním řádem z.č. 41/2009 Sb., v platném znění.

Trestním zákonem, z.č. 40/2009 Sb., v platném znění.

Zákonem č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka, v platném znění.

2.1. Právní úprava spolupracujícího obviněného obsažená v trestním řádu.

Podle § 178a odst. 1 trestního řádu může státní zástupce v řízení o zvlášť závažném zločinu v obžalobě označit obviněného za spolupracujícího, jestliže obviněný

a) oznámí státnímu zástupci skutečnosti, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění takového zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo které pomohou zabránit dokonání takového zločinu, a zaváže se podat jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech,

b) dozná se k činu, pro který je stíhán, přičemž nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho doznání bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, a

c) prohlásí, že souhlasí s tím, aby byl označen jako spolupracující obviněný, a považuje-li státní zástupce takové označení za potřebné vzhledem k povaze trestného činu, k jehož objasnění se obviněný zavázal, a to i s přihlédnutím k trestnému činu uvedenému v doznání obviněného, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal a jaké následky svým jednáním způsobil.

(2) Před tím, než státní zástupce obviněného označí jako spolupracujícího vyslechne ho zejména k obsahu oznámení a k jeho doznání. Obviněného také vyslechne k tomu, zda si je vědom důsledků svého postupu. Před výslechem státní zástupce obviněného poučí o jeho právech, o podstatě označení za spolupracujícího obviněného, o povinnosti setrvat na svém doznání a dodržet své závazky uvedené v odstavci 1 a také o tom, že jakmile obviněný v přípravném řízení nebo v řízení před soudem poruší své závazky nebude nadále považován za spolupracujícího obviněného

2.2. Právní úprava spolupracujícího obviněného obsažená v trestním zákoníku.

Podle § 39 trestního zákoníku při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy; dále přihlédne k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, a pokud byl označen jako spolupracující obviněný, též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvlášť závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo pomohl zabránit pokusu nebo dokonání takového trestného činu. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.

(2) Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.

(3) Při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem (§ 41 a 42), k době, která uplynula od spáchání trestného činu, k případné změně situace a k délce trestního řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu. Při posouzení přiměřenosti délky trestního řízení soud přihlédne ke složitosti věci, k postupu orgánů činných v trestním řízení, k významu trestního řízení pro pachatele a k jeho jednání, kterým přispěl k průtahům v trestním řízení.

Podle důvodové zprávy k § 39 při odůvodnění uloženého trestu uvede jakými úvahami byl veden při ukládání trestu, jak posoudil povahu a závažnost trestného činu z hlediska významu konkrétního chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následků, okolností, za kterých byl čin spáchán, osoby pachatele, míry jeho zavinění a jeho pohnutky, záměru nebo cíle, jakož i polehčujících a přitěžujících okolností, doby, která uplynula od spáchání trestného činu, případné změny situace a délky trestního řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu, při zvážení složitosti věci, postupu orgánů činných v trestním řízení, významu řízení pro pachatele a jeho chování, kterým přispěl k průtahům v řízení; uvede též, jak přihlédl k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele, k jeho dosavadnímu způsobu života, k chování pachatele po činu, zejména k jeho případné snaze nahradit škodu či jiné škodlivé následky činu, a pokud byl označen jako spolupracující obviněný též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo pomohl zabránit pokusu nebo dokonání takového trestného činu.

Dále (v návaznosti na příslušná ustanovení trestního řádu) také zákon zohledňuje případy spolupracujících obviněných, u nichž se přihlíží též k tomu, jak významným způsobem přispěli k objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo pomohli zabránit pokusu nebo dokonání takového trestného činu.

Podle § 41 písm.m) trestního zákoníku soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel přispěl zejména jako spolupracující obviněný k objasňování trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny,

Podle důvodové zprávy k § 41 Výčet polehčujících okolností (§ 41) byl doplněn o okolnosti spočívající v tom, že pachatel se dopustil trestného činu poprvé a pod vlivem okolností na něm nezávislých, dále že spáchal trestný čin nejen v silném rozrušení, ale také ze soucitu nebo z nedostatku životních zkušeností, pachatel překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost, čímž byla doplněna polehčující okolnost obsahující překročení mezi nutné obrany nebo krajní nouze, anebo spáchal trestný čin v právním omylu, kterého se bylo možno vyvarovat (navazuje na ustanovení § 19), popř. trestným činem způsobil nižší škodu nebo jiný menší škodlivý následek, což je protiklad stávající přitěžující okolnosti, obsahující způsobení vyšší škody nebo jiného většího škodlivého následku, nebo významně přispěl k objasnění trestného činu spáchaného jiným, či přispěl, zejména jako spolupracující obviněný, k objasňování trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo organizované skupiny [§ 41 písm. a), b), g), h) a m)].

Podle § 58 odst. 4 trestního zákoníku soud může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby také pachateli označenému jako spolupracující obviněný, který splnil stanovené podmínky podle jiného právního předpisu; přitom vezme v úvahu povahu trestného činu uvedeného v jeho doznání v porovnání se zvláště závažným zločinem spáchaným členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jehož dokonání pomohl zabránit anebo k jehož objasnění přispěl, dále význam takového jeho jednání, osobu pachatele a okolnosti případu, zejména zda a jakým způsobem se podílel na takovém zvláště závažném zločinu, jehož dokonání pomohl zabránit anebo k jehož objasnění se zavázal, a jaké následky svým jednáním případně způsobil. Omezením stanoveným v odstavci 3 přitom není vázán.

Podle důvodové zprávy k § 58 odst. 4 v návaznosti na ustanovení § 58 odst. 4 trestního zákoníku a se záměrem zefektivnit objasňování zvláště závažných zločinů se navrhuje upravit institut spolupracujícího obviněného tak, aby osoby podílející se na činnosti organizovaných zločineckých skupin a organizovaných skupin byly motivovány ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, což ve svém důsledku by mělo usnadnit vyšetřování tohoto druhu trestné činnosti, při kterém je, s ohledem na míru takové organizace, často spojené se závazkem mlčenlivosti, zpravidla nedostatek důkazů k usvědčení osob organizujících nebo řídících takovou zvláště závažnou trestnou činnost. Tato úprava je v souladu s Rezolucí Rady Evropské unie č. 497Y0111(01) ze dne 20. prosince 1996 o jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti mezinárodně organizovanému zločinu, která vyzývá členské státy, aby přijaly vhodná opatření, kterými by povzbuzovaly jednotlivce, kteří byli nebo jsou členy organizovaných zločineckých skupin nebo jiných zločineckých organizací jakéhokoli druhu, nebo kteří se podíleli na trestných činech takových skupin nebo organizací, aby spolupracovali při soudním řízení. Jednotlivcům, kteří „odpadnou“ od organizované zločinecké skupiny nebo jiné zločinecké organizace a učiní vše co mohou k tomu, aby

předešli dalšímu páchání zločinecké činnosti nebo poskytnou policii a soudním orgánům při shromažďování důkazů rozhodujících pro rekonstrukci skutkového děje, odhalení a identifikaci pachatelů takové trestné činnosti, náležitou pomoc, by měly být poskytnuty výhody při ukládání trestu a způsobu jeho výkonu, jakož i vhodná opatření, která by měla být poskytnuta na ochranu jejich rodinným příslušníkům a blízkým osobám. Rovněž i Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu přijatá v Palermu v prosinci 2000 vyzývá státy, aby podporovaly osoby, které se podílely na spáchání závažné trestné činnosti a jsou o tom ochotny poskytnout významné informace. Podle článku 18 této Úmluvy mají státy ve vhodných případech zvážit zakotvení možnosti snížení trestu u obžalovaného, který poskytne podstatnou spolupráci při vyšetřování nebo stíhání trestného činu upraveného touto Úmluvou. Po proběhlé rozsáhlé diskusi nad imunitou před podáním obžaloby (někdy také nazývanou institutem „korunního svědka“) nebyl tento institut v souvislosti s návrhem trestního zákoníku zařazen do souvisejících novelizací, neboť při něm dochází k podstatnému omezení zásad legality a oficiality trestního řízení, a také k zásadnímu zásahu do principu rovnosti před zákonem. Na druhé straně nelze přehlížet zájem státu na zničení zločineckých struktur, do nichž je v důsledku jejich organizace a závazku mlčenlivosti obtížné proniknout, který odůvodňuje modifikaci postihu jedince, který se nikoli v pozici organizátora nebo řídicího subjektu přímo nebo nepřímo na takové trestné činnosti podílel a který umožnil odhalení a usvědčení spolupachatelů, často i organizátorů a řídicích osob organizovaných zločineckých skupin nebo jiných zločineckých organizací. Proto návrh zavádí institut spolupracujícího obviněného, který bude používán u osob, které splní poměrně přísné podmínky pro takové označení v obžalobě. V důsledku toho bude pak při ukládání trestu zhodnocena jeho spolupráce při odhalení a objasnění zvláště závažného zločinu. K dosažení potřebné motivace takových obviněných na spolupráci s orgány činnými v trestním řízení trestní zákoník zavazuje soud přihlídnout k této skutečnosti při ukládání trestu [§ 39 odst. 1 a § 41 písm. m) trestního zákoníku], a to i s pravidelným využitím mimořádného snížení ukládaného trestu odnětí svobody (§ 58 odst. 4 trestního zákoníku), přičemž soud nebude ani vázán omezeními uvedenými v § 58 odst. 3 trestního zákoníku.

2.3. Spolupracující obviněný v zákoně o ochraně svědka.

Podle § 2 z.č., 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka, v platném znění za ohroženou osobu se pro účely tohoto zákona považuje osoba, která

a) podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď nebo vypovídala či má vypovídat jako obviněný anebo jinak pomáhala nebo má pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, nebo

b) je znalcem nebo tlumočnickem anebo obhájcem, pokud obviněný, kterého jako obhájce zastupuje, vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení, anebo

c) je osobou blízkou 2) osobě uvedené v písmenu a) nebo b).

(2) Chráněnou osobou je ohrožená osoba uvedená v odstavci 1, které je poskytována zvláštní ochrana a pomoc.

Podle důvodové zprávy bude zvláštní ochrana a pomoc poskytována osobám zúčastněným na trestním řízení, které ovlivňují jeho průběh tím, že vykonávají zákonem stanovená oprávnění a povinnosti. Chráněny budou rovněž osoby jejichž újmu by osoby zúčastněné na trestním řízení mohly považovat jako svoji vlastní např. manžel svědka. Podle § 2 odst. 1 písm. a) se za svědka považuje i osoba, která vypovídala nebo má vypovídat v přípravném řízení ve fázi před sdělením obvinění, i když tato výpověď, o které policejní orgán sepíše úřední záznam (záznam o podaném vysvětlení) nemůže být použita jako důkaz pro rozhodnutí soudu. Takový záznam však slouží pro rozhodnutí o tom, zda výslech svědka má být v řízení před soudem jako důkaz navržen a proveden, takže i osoba v postavení svědka, podávající v přípravném řízení vysvětlení, může výrazně ovlivnit průběh trestního řízení. Zvláštní ochrana a pomoc se poskytne i obviněnému a jeho obhájci, pokud se obviněný rozhodne vypovídat. Právě usvědčující výpověď osob, které se samy podílely na trestné činnosti, je častým prostředkem k odhalení dalších pachatelů trestné činnosti a rozkrytí organizovaných zločineckých skupin. Soudci a další zaměstnanci státu vykonávající působnost orgánů činných v trestním řízení mohou být vystaveni hrozbám útoků proti životu, zdraví proto, aby při výkonu své působnosti stranili některému z účastníků řízení. Obdobně to platí i o znalcích a tlumočnících.

3. Přínosy a rizika nové právní úpravy

Obecně je v odborné veřejnosti akceptováno, že institut spolupracujícího obviněného povede k efektivnosti trestního řízení. Jeho prostřednictvím budou opatřeny důkazy o závažné trestné činnosti, které by jinak bylo možno opatřit pouze obtížně nebo vůbec.

Princip efektivnosti trestního řízení spočívá dále v tom, že se orgánům činným v trestním řízení pomocí spolupracujícího obviněného může podařit s vynaložením menších materiálních finančních a personálních prostředků odhalit a zadokumentovat závažnou trestnou činnost. Princip efektivnosti je tak úzce spjat s principem hospodárnosti trestního řízení.

Nicméně je v této souvislosti na místě upozornit na skutečnost, že má tento procesní institut důležitý hmotněprávní dopad v otázce přiměřenosti trestu. Zákonodárce fakticky rezignuje na princip přiměřenosti trestu.

Rovněž je důležité připomenout i vztah tohoto institutu k zásadě „nemo tenetur“. Nikdo nesmí být nucen obvinít sám sebe. Sensu largo lze tuto zásadu chápat jako zákaz nucení k shromažďování důkazů k usvědčení sebe samého. V této souvislosti je na místě otázka, zda tedy nedochází k rozporu s článkem 6 EÚLP.

Tolik úvodem a nyní se zaměříme na platnou právní úpravu spolupracujícího obviněného obsaženou v § 178a trestního řádu.

Z principu rovnosti před zákonem lze usuzovat, že je povinností policejního orgánu poučit každého obviněného pokud je proti němu vedeno řízení v řízení o zvláště závažném zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou, nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny o právní úpravě spolupracujícího obviněného obsažené v ust. § 178a odst. 1 trestního řádu. Každému obviněnému je tímto zajištěna možnost se rozhodnout, zda využije jisté dobrodiní vyplývající z postavení spolupracujícího obviněného či nikoliv.

V praxi nelze vyloučit situace, že se rozhodne více než jeden obviněný stát se spolupracujícím obviněným. Právní úprava takovou situaci nevyklučuje a tedy možná.

Nicméně lze v praxi předpokládat komplikovanější situace, kdy doznání jednoho spolupracujícího obviněného je obsahově rozdílné s doznáním jiného spolupracujícího obviněného přičemž oba prohlašují, že splnily podmínky dané v § 178a odst. 1 trestního řádu zejména v tom směru, že je jejich výpověď úplná a pravdivá.

Další otázkou je rozsah poučení potenciálního spolupracujícího obviněného.

Domníváme se, že rozsah poučení by měl být takový, aby obviněný byl výslovně poučen o znění § 178a odst. 1 trestního řádu. Rovněž by měl být poučen o ustanovení § 58 odst.4 trestního zákoníku podle něhož může soud snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby a ohledně právní úpravy obsažené v § 41 písm.m) trestního zákoníku týkající se polehčujících okolností.

Také by obviněný měl být poučen o právní úpravě obsažené v zákoně č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka, v platném znění, neboť poskytnutí ochrany obviněnému může být rozhodujícím motivačním faktorem k tomu, aby se rozhodl s orgány činnými v trestním řízení spolupracovat.

Takového poučení se obviněnému může dostat pouze a výlučně v rámci jeho výsledku prováděného policejním orgánem. Na základě poučení se může obviněný rozhodnout, zda má zájem využít podmínky dané právní úpravou spolupracujícího obviněného.

Obviněný může o svém rozhodnutí informovat policejní orgán již v rámci prováděného výslechu. Policejnímu orgánu tuto skutečnost obviněný sdělí a ten ji uvede do protokolu o prováděném výslechu. V takovém případě by policejní orgán měl obviněnému poskytnout lhůtu ke splnění podmínek předvidaných v ust. § 178a odst. 1 trestního řádu.

V takovém případě následně obviněný adresuje státnímu zástupci svoji žádost, že chce splnit podmínky uvedené v § 178a odst. 1 trestního řádu, případně tak učinit nemusí rozhodne-li se jinak.

Žádost by měla splňovat podmínky uvedené ve zmíněném ustanovení trestního řádu, neboť státní zástupce bude podání zkoumat právě s ohledem k nim. Takový postup přináší pro potencionálního spolupracujícího obviněného značná rizika.

Žádost zpravidla obsahuje informace, které vystavují obviněného nebezpečí ohrožení života. V případě vazebních věcí, což bude typické pro výše uvedenou formu trestné činnosti se s obsahem žádosti může seznámit okruh osob, který pro obviněného může představovat hrozbu.

Státní zástupce rozhodne s ohledem na ustanovení § 178a odst. 1 trestního řádu, zda provede výslech obviněného či nikoliv.

Trestní řád výslovně nestanoví státnímu zástupci povinnost, aby po vyhodnocení žádosti potencionálního spolupracujícího obviněného provedl jeho výslech. Návětí § 178a odstavce 2 trestního řádu obsahuje zněnístátní zástupce obviněného.....vyslechne. Na základě jazykového výkladu dospíváme k závěru, že toto ustanovení ukládá státnímu zástupci povinnost provést výslech potencionálního obviněného.

Další alternativou je, že potencionální spolupracující obviněný po poučení provedené policejním orgánem v rámci svého výslechu se rozhodne naplnit podmínky předvidané v ust. § 178a odst. 1 trestního řádu okamžitě a uvede je do protokolu o výslechu se žádosti, aby policejní orgán tento protokol o výslechu předložil státnímu zástupci.

Trestní řád výslovně nestanoví procesní formu žádosti potencionálního spolupracujícího. Je proto otázkou, zda taková žádost má povahu důkazu, či nikoliv. V daném případě se může jednat o listinný důkaz ve smyslu § 112 trestního řádu. K tomuto závěru nás vede především obsahové vymezení listinného důkazu vyplývající z ust. § 112 odst. 1 trestního řádu.

Podle § 178a odst. 2 trestního řádu státní zástupce potencionálního spolupracujícího obviněného vyslechne zejména k obsahu oznámení a jeho doznání. Trestní řád nestanoví v jaké formě by se měl potencionální

spolupracující obviněný zavázat, že v přípravném řízení, také v řízení před soudem podá pravdivou a úplnou výpověď.

Rovněž trestní řád nestanoví formu prohlášení obviněného ohledně souhlasu, aby byl označen jako spolupracující obviněný.

Z obsahu ustanovení § 178a odst. 2 trestního řádu, který předpokládá výslech potencionálního spolupracujícího obviněného státním zástupcem lze dospět k závěru, že závazek a prohlášení by měly být ze strany obviněného učiněny v rámci jeho výslechu.

V praxi se mohou vyskytnout problémy v tom, že bude např., rozdíl v rozsahu a obsahu skutečností, které potencionální spolupracující obviněný uvedl ve své žádosti (oznámení) a v tom co následně uvedl při výslechu prováděném státním zástupcem.

Takovou situaci je možné vyhodnotit i tak, že již v tomto stádiu spolupracující obviněný nedržel svůj závazek podat pravdivou a úplnou výpověď, neboť takový závazek převzal již v okamžiku, kdy naplnil podmínky předvídané v § 178a odst. 1 trestního řádu.

Další otázkou je ve kterém okamžiku získá potencionální spolupracující obviněný označení spolupracující obviněný. Podle § 178a odst. 1 trestního řádu, státní zástupce může obviněného označit jako spolupracujícího obviněného až v obžalobě. Jinými slovy řečeno. Obviněný ani po výslechu provedeném státním zástupcem podle § 178a odst. 2 trestního řádu nemá najisto postaveno, že bude považován za spolupracujícího obviněného se vším dobrodiním stanoveným zákonem. Je ponecháván v absolutní nejistotě. Splnil podmínky stanovené v § 178a odst. 1 trestního řádu a přesto až do podání obžaloby mu není známo rozhodnutí státního zástupce o tom, zda bude považován za spolupracujícího obviněného.

Domníváme se, že právní úprava je v tomto směru v příkrém rozporu s účelem institutu spolupracujícího obviněného.

Za přínos nové právní úpravy obsažené v § 178a trestního řádu považujeme samotný fakt, že právní úprava byla přijata a vytvořila základní předpoklady pro zvýšení efektivity trestního řízení u závažných forem kriminality. Za rizika přijaté právní úpravy považujeme shora uvedené nedostatky, které mohou být odstraněny i výkladem ze strany aplikační praxe.

4. Úvahy de lege ferenda

Právní úpravu institutu spolupracujícího obviněného účinnou od 1.1.2010 nelze dosud kvalifikovaně hodnotit.

I přes tuto okolnost se domníváme, že by bylo vhodné výslovně upravit rozsah poučení potencionálního spolupracujícího obviněného v tom směru, aby byla taková osoba poučena o dobrodiní vyplývající z tohoto institutu v oblasti trestněprocesní, trestněprávní a rovněž i ohledně právní úpravy o zvláštní ochraně svědka.

Důvodem pro tento návrh je především zvýšení motivace obviněného při jeho rozhodování ohledně spolupráce s orgány činnými v trestním řízení, kdy je nepochybně jednou z významných okolností ovlivňující jeho rozhodnutí právě i rozsah a kvalita poskytnuté ochrany.

Dále považujeme za potřebné, aby zákonodárce výslovně stanovil právní povahu oznámení, které potencionální spolupracující obviněný činí vůči státnímu zástupci.

Důvodem pro tento návrh je především zpřesnění právní úpravy. Mělo by se jednat o listinný důkaz ve smyslu § 112 odst. 1 trestního řádu. Tento důkaz by mohl mít zásadní vazbu na posuzování otázky pravdivosti a úplnosti výpovědi spolupracujícího obviněného.

Rovněž je žádoucí, aby zákonodárce výslovně stanovil právní skutečnost na níž bude vázána povinnost státního zástupce sdělit potencionálnímu spolupracujícímu obviněnému, že je považován za spolupracujícího obviněného.

Platná právní úprava předpokládá označení „spolupracující obviněný“ až v obžalobě, což vytváří pro obviněného nepříznivou situaci především z hlediska délky nejistoty jeho právního postavení.

Povinnost státního zástupce označit obviněného za spolupracujícího obviněného by mohla být vázána na provedení výslechu postupem podle § 178a odst. 2 trestního řádu (nejdříve), případně na ukončení přípravného řízení (nejpozději).

Literature:

- Bouda, Z.: Účinná lítost, spolupracující obviněný, program shovívavosti-obdobné instituty na cestě k efektivnějšímu právu, Časopis pro právní vědu a praxi, 2009, č.3.
- Jelínek, J. a kol: Trestní právo hmotné, obecná a zvláštní část, 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1.1.2010, Leges, 2009.
- Karabec, Z.:Mezinárodní aspekty boje proti organizovanému zločinu, Kriminalistika, 2004, č.1.

- Pospíšil, J.: Vystoupení na 68. schůzi Parlamentu České republiky, poslanecká sněmovna, ze dne 12. února 2010.
- Musil, J.: Korunní svědek – ano či ne? - II., část, Trestní právo, 2003.
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003.
- Trestní zákon, z.č. 40/2009 Sb., v platném znění.
- Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka, v platném znění.
- Trestní řád, z.č. 41/2009 Sb., v platném znění.
- Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., a zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.

Contact – email

alexandernett@seznam.cz